

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston selvitys: Komission viisi uutta aloitetta taloudellisen turvallisuuden parantamiseksi

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selvitys: Komission viisi uutta aloitetta taloudellisen turvallisuuden parantamiseksi (E 6/2024 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Timo Haapalehto, työ- ja elinkeinoministeriö
- yksikönpäällikkö Johanna Salovaara-Dean, ulkoministeriö
- kaupallinen neuvos Kimmo Sinivuori, ulkoministeriö
- ohjelmajohtaja Juha Jokela, Ulkopoliittinen instituutti
- tullilylitarkastaja Juha Lind, Tulli
- akatemiatutkija Timo Miettinen, Helsingin yliopisto, Eurooppa-tutkimuksen keskus
- johtaja Axel Hagelstam, Huoltovarmuuskeskus
- johtaja Hannu Kemppainen, Business Finland Oy
- Manager, International Affairs and Policy Saara Kuittinen-Kärkkäinen, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy
- johtaja Riikka Heikinheimo, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- tutkimusjohtaja Jyrki Ali-Yrkkö, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Kilpailu- ja kuluttajavirasto
- Suomen Yrittäjät ry
- Teknologiateollisuus ry

Viitetiedot

Komission tiedonantoa ja Suomen yleisiä näkemyksiä EU:n taloudelliseen turvallisuuteen on käsitelty valtioneuvoston selvityksessä E 13/2023 vp. Talousvaliokunta on antanut asiassa lausunnon TaVL 5/2023 vp — E 13/2023 vp.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotus

Komissio julkaisi 24.1.2024 viisi aloitetta EU:n taloudellisen turvallisuuden vahvistamiseksi: 1) Ehdotus neuvoston suositukseksi tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta; 2) Valkoinen kirja tukivaihtoehtoista sellaisen teknologian tutkimukseen ja kehittämiseen, jolla on kaksikäyttöpotentiaalia; 3) Valkoinen kirja vientivalvonnasta; 4) Valkoinen kirja ulospäin suuntautuvista sijoituksista; ja 5) Ehdotus uudeksi asetukseksi ulkomaisten sijoitusten seurannasta.

Aloitteet ovat osa EU:n taloudelliseen turvallisuuteen sovellettavaa laajempaa kolmiraiteista lähestymistapaa, jolla edistetään EU:n kilpailukykyä, suojaudutaan riskeiltä ja muodostetaan kumppanuuksia yhteisten taloudelliseen turvallisuuteen liittyvien etujen edistämiseksi. Kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa taloudelliseen turvallisuuteen ja siihen liittyvien riskien hallintaan määritettiin 20.6.2023 julkaistussa tiedonannossa Euroopan taloudellisen turvallisuuden strategiasta. Komission tiedonantoa ja Suomen yleisiä näkemyksiä EU:n taloudelliseen turvallisuuteen on käsitelty valtioneuvoston selvityksessä E 13/2023 vp.

Esitettyjen aloitteiden taustalla näkyvät myös käynnissä olevat riskinarvioinnit ja taloudellisen turvallisuuden strateginen koordinointi jäsenvaltioiden kanssa, joiden avulla pyritään lisäämään yhteisymmärrystä Eurooppaan kohdistuvista riskeistä ja tarvittavista toimista riskien hallitsemiseksi.

Taloudellisen turvallisuuden aloitteiden jatkotyö tapahtuu substanssista vastaavissa työryhmissä. Kaksikäyttötuoiteita käsittelevä työryhmä tutkii vientivalvontaa koskevan valkoisen kirjan ja kaupallisten kysymysten työryhmä käsittelee investointien tarkastelua koskevan asetuksen tarkasteluehdotuksen. Ulospäin suuntautuvia investointeja koskevaa valkoista kirjaa käsitellään aiheita varten perustetussa asiantuntijaryhmässä. Tutkimustyöryhmä tutkii kaksikäyttöteknologioiden tutkimusta koskevan valkoisen kirjan ja käsittelee tutkimuksen turvallisuutta koskevan aloitteen. Coreperilla on yleinen koordinoiva rooli prosessissa, se käsittelee myös horisontaalisia näkökohtia ja valmistelee vuosittaisen seurannan Eurooppa-neuvostossa.

Tämän e-kirjeen tavoitteena on käsitellä Suomen näkemyksiä neljään taloudellisen turvallisuuden aloitteeseen, jonka lisäksi ehdotusta uudeksi asetukseksi ulkomaisten sijoitusten seurannasta käsitellään erillisellä u-kirjelmällä.

Valtioneuvoston kanta

Yleisesti taloudellisesta turvallisuudesta

Suomen kannat EU:n taloudellisen turvallisuuden strategiaan on linjattu e-kirjeessä E 13/2023 vp.

Suomi pitää tärkeänä, että EU kehittää taloudellisen turvallisuuden strategiaa suurvaltakilpailu, geopoliittinen vastakkainasettelu ja muuttunut toimintaympäristö huomioden, EU:n kumppa-

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

nuuksia vahvistaen. Tavoitteena tulee olla globaalisti vahva ja toimintakykyinen EU (E 13/2023 vp).

Suomi katsoo, että taloudellisen turvallisuuden tulee perustua EU:n omien vahvuuksien kehittämiseen ja strategisen kilpailukykyyn vahvistamiselle. Strategisen osaamisen ja osaavan työvoiman turvaaminen unionissa on tärkeää (E 13/2023 vp).

Suomi painottaa toimivien sisämarkkinoiden merkitystä, reilua kilpailua sekä markkinaehtoista ja teknologianeutraalia lähestymistapaa ja korostaa ennustettavan sääntelyn merkitystä selkeän ja vakaan investointi- ja toimintaympäristön luomisessa yrityksille (E 13/2023 vp).

E-kirjeen E 13/2023 vp kantoja täydennetään seuraavasti

Suomi korostaa yleisesti, että EU-tasolla olisi kiinnitettävä huomiota siihen, että unionilla ja jäsenvaltioilla on käytössään riittävät välineet menestyä tilanteessa, jossa kriisinkestävyys kasvataminen on kohonnut erityisesti suurvaltojen keskeiseksi tavoitteeksi. EU:n ratkaisujen tulee perustua lähtökohtaisesti kauppaa vapauttaviin ja arvoketjuja monipuolistaviin ratkaisuihin.

Suomi pitää tärkeänä, että EU:n taloudellista turvallisuutta kehitetään EU:n omista lähtökohdista ja tasapainoisesta lähestymistavasta kiinni pitäen, edistäen EU:n kilpailukykyä, riskeiltä suojautuen ja niitä eri tavoin halliten, sekä kumppanuuksia ja yhteistyötä rakentaen samanmielisten kumppanien kanssa ja kolmansissa maissa, erityisesti Yhdysvallat. EU:n on myös kyettävä viestimään taloudellisen turvallisuuden ratkaisistaan kolmansille maille.

Suomi painottaa, että laaja-alaisessa ja edelleen kehittyvässä taloudellisen turvallisuuden kokonaisuudessa olisi huomioitava EU:n globaali toimintaympäristö ja EU:n tavoitteet globaalin vaikutusvallan käyttäjänä. Taloudellisen turvallisuuden kehittäminen on osa EU:n suurvaltasuhteiden ja kumppanuuksien kehittämistä ja globaaleissa yhteistyörakenteissa toimimista.

Suomi katsoo, että olisi kiinnitettävä huomiota yhtenäisen tilannekuvan ylläpitämiseen sekä taloudellisen turvallisuuden eri osakokonaisuuksissa että muilla politiikkasektoreilla tehtävässä työssä, jolla voi olla yhtymäkohtia taloudelliseen turvallisuuteen.

Tehokkaiden, kohdennettujen ja oikeasuhtaisten keinojen määrittelyssä Suomi kiinnittää huomiota yhteisen tietopohjan kartuttamiseen, huolellisiin riskimäärittelyihin ja riskinarviointeihin, toimintavaihtoehtojen kartoittamiseen ja aiemmillä toimenpiteillä saavutettuihin tuloksiin ja vaikutuksiin. Toimivaltakysymyksiä on arvioitava huolellisesti.

Ehdotus neuvoston suosituksiksi tutkimuksen turvallisuuden parantamisesta

Suomi pitää hyvänä jo Horisontti Eurooppa -ohjelma-asetuksessa kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön soveltua lähestymistapaa ”niin avointa kuin mahdollista ja niin suljettua kuin välttämätöntä”.

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

Taloudellinen turvallisuus on keskeistä myös Digitaalinen Eurooppa –ohjelman kannalta, joka sisältää muun muassa kyberturvallisuutta, suurteho- ja kvanttilaskentaa sekä tekoälyä koskevia toimia.

Suomi pitää tärkeänä, että tutkimuksen, kehityksen ja innovaatiotoiminnan turvallisuuteen liittyviin haasteisiin vastataan johdonmukaisesti kaikkialla Euroopassa ja vahvistetaan toimenpiteiden yhdenmukaisuutta. TKI-toimijoiden kykyä toimia muuttuneessa toimintaympäristössä on tärkeä lisätä ja tukea.

Suomi näkee suositukset tarkoituksenmukaisina, mutta korostaa, että jotkin ehdotetut toimet voisivat olla haastavia pienten jäsenmaiden viranomaisille ja TKI-sektoreille resurssivaatimusten näkökulmasta.

Valkoinen kirja tukivaihtoehtoista sellaisen teknologian tutkimukseen ja kehittämiseen, jolla on kaksikäyttöpotentiaalia

Suomi suhtautuu positiivisesti tavoitteeseen vahvistaa teknologian tutkimusta ja kehittämistä, jolla on kaksikäyttöpotentiaalia. Tämä tulisi kuitenkin toteuttaa Horisontti Eurooppa –ohjelman rakenteita tai toimeenpanoa monimutkaistamatta.

Kysymys kaksikäyttöpotentiaalin määritelmästä on ajankohtainen ja tärkeä. Suomi pitää kysymystä tärkeänä turvallisuus- ja puolustussektorin EU:n rahoitusmahdollisuuksien kannalta.

Mahdollisten uusien EU-tason välineiden ja rakenteiden laatimisessa esim. yhteisyritysten tai -virastojen osalta tulisi huomioida Suomelle tärkeiden arvojen, kuten tutkimuksen vapauden, laadun, kilpailun ja avoimuusperiaatteiden toteutumisen huolellinen seuranta.

Suomi tukee erityisesti vaihtoehtoja, joissa vahvistettaisiin olemassa olevia mekanismeja. Päälekkäisyyksiä EU:n sisäisesti ja suhteessa esimerkiksi Naton instrumentteihin tulisi välttää. Pk-yritysten ja startup-yritysten osallistamista yhteisen puolustuksen ja turvallisuuden vahvistamiseen on tärkeää kehittää olemassa olevan kehyksen puitteissa.

Horisontti Euroopan avaamista kaksikäyttöpuolelle voidaan tarkastella. Euroopan puolustusrahaston hankerahoitus puolustuspuolen TKI-työhön on tarkoituksenmukaista.

Suomi kannattaa valkoisessa kirjassa esitetyn Defence Innovation Task Forcen kehittämistä, joka tukisi olemassa olevien instrumenttien täydentävyyttä ja tehokkaampaa käyttöä. Kaksikäyttönäkökulma on hyödyllistä myös huomioida Euroopan puolustusrahaston toiminnassa.

Valkoinen kirja vientivalvonnasta

Kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan merkitys on kasvanut tämänhetkisessä geopoliittisessa ja –taloudellisessa tilanteessa ja se on perustellusti osa EU:n taloudellisen turvallisuuden agenda. Suomi pitää tärkeänä löytää menettelyt, joilla vahvaa vientivalvontakehikkoa pystytään ylläpitämään.

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

Suomi tukee kansainvälisten vientivalvontajärjestelyiden työtä. On tärkeää, että valvottujen kaksikäyttötuotteiden luetteloa päivitetään ja huomioidaan myös sisämarkkinoiden toimivuus ja taloudellisen turvallisuuden tavoitteet.

Tiedonvaihdon lisääminen EU-tasolla kansallisista toimista, kansallisista valvontalistoista ja riskianalyyseistä on myönteistä. Suomi on avoin tarkastelemaan komission ehdotusta uuden foorumin perustamisesta, jossa keskusteltaisiin vientivalvontapolitiikan koordinaatiosta.

Vuoden 2021 kaksikäyttötuotteiden EU-asetuksen toimeenpano on edelleen käynnissä ja asetuksen tarkastelun aloittaminen jo vuonna 2025 tulisi tästä näkökulmasta pian. Suomi voi kuitenkin hyväksyä asetuksen rajoitetun, esimerkiksi joidenkin yksittäisten artiklojen, tarkastelun.

Valkoinen kirja ulospäin suuntautuvista sijoituksista

Suomi korostaa investointien ratkaisevaa merkitystä yritysten kilpailukyvyille ja kestäväälle talouskasvulle. On tärkeää välttää toimia, joilla luotaisiin epävarmuutta kansainväliseen investointiympäristöön.

Avoin keskustelu ja tiedon lisääminen ulospäin suuntautuvista investoinneista ja sensitiivisiin teknologiavuotoihin liittyvistä turvallisuusriskeistä on sinänsä tervetullutta. Suomi pitää hyvänä, että valkoinen kirja on avattu julkiseen konsultaatioon ja sidosryhmillä on mahdollisuus tuoda esiin näkemyksiään.

Suomi suhtautuu varauksellisesti komission hahmotteleman ulospäin suuntautuvien investointien seurantajärjestelmän toteutettavuuteen valkoisessa paperissa esitetyssä muodossa ja laajuudessa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Komission aloitteiden taustat ja tavoitteet

Komissio julkaisi 24.1.2024 viisi aloitetta EU:n taloudellisen turvallisuuden vahvistamiseksi. Aloitteet koskevat tutkimuksen turvallisuuden parantamista, kaksikäyttöpotentiaalia omaavien teknologioiden tutkimuksen rahoitusta, vientivalvonnan kehittämistä, EU:sta ulospäin suuntautuvien sijoitusten seurantaa sekä Euroopan unioniin suuntautuvien ulkomaisten investointien valvonnan tehostamista. Euroopan unioniin suuntautuvia investointeja koskevaa asetusehdotusta lukuun ottamatta komission aloitteet ovat keskustelualoitteita ja suosituksia. Talousvaliokunta käsittelee Euroopan unioniin suuntautuvia investointeja koskevaa asetusehdotusta erikseen myöhemmin annettavan U-kirjelmän perusteella.

Aloitteiden taustalla on komission kesällä 2023 julkaisema tiedonanto taloudellisen turvallisuuden strategiasta, johon talousvaliokunta on ottanut kantaa lausunnossaan TaVL 5/2023 vp — E 13/2023 vp. Valiokunta viittaa aiempaan lausuntoonsa ja toteaa, että taloudellinen turvallisuus on laaja kokonaisuus, joka liittyy useihin EU:n keskeisiin politiikkasektoreihin. Talousvaliokunta

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

korostaa, että eri politiikka- ja lainsäädäntöaloitteiden tulee tukea toistensa tavoitteita niin, että ne yhdessä muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden.

EU:n taloudellista turvallisuutta ja kriittisiä riippuvuussuhteita koskevat kysymykset ovat olleet komission agendalla myös aiemmin esimerkiksi EU:n strategista autonomiaa (TaVL 4/2023 vp — E 180/2022 vp) ja kriittisiä raaka-aineita (TaVL 2/2023 vp — U 7/2023 vp) koskevien asiakokonaisuuksien yhteydessä. Taustalla ovat laajat ja nopeat muutokset geopolitiisessa toimintaympäristössä sekä niistä johtuvat muiden globaalien kaupparyhmittymien pyrkimykset vahvistaa omaa taloudellista turvallisuuttaan. On odotettavissa, että EU:n taloudellisen turvallisuuden varmistamiseen liittyvät kysymykset ovat vahvasti esillä myös seuraavan komission työohjelmassa.

Talousvaliokunta pitää komission aloitteiden yleisiä tavoitteita kannatettavina ja kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

Tutkimuksen turvallisuuden parantamista koskevat toimenpiteet

Komission suosituksissa jäsenvaltioita kehoitetaan laatimaan ja toimeenpanemaan komission ohjeiden mukaiset kansalliset toimintasuunnitelmat tutkimuksen turvallisuuden parantamiseksi. Suositusten tavoitteena on mahdollistaa entistä yhtenäisemmät ja yhteensopivammat tutkimuksen taloudellista turvallisuutta koskevat toimenpiteet eri jäsenmaissa. Lisäksi niillä pyritään autamaan jäsenmaita ja muita kansallisia toimijoita tunnistamaan entistä paremmin tutkimukseen liittyviä turvallisuusriskejä ja puuttumaan niihin. Avainasemassa ovat erityisesti kriittiset teknologiat ja kaksikäyttöteknologiat, joita osa EU:n kilpailijoista käyttää poliittisten, taloudellisten ja sotilaallisten asemiansa vahvistamiseen.

Asiantuntijalausunnoissa komission suosituksia ja tavoitetta yhdenmukaistaa tutkimuksen turvallisuutta koskevia toimenpiteitä eri jäsenmaissa pidetään lähtökohtaisesti perusteltuina, koska tutkimus- ja innovaatiosektori on avoimena ja kansainvälisesti toimivana sektorina erityisen haavoittuvainen. Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja asiantuntijalausuntoihin ja katsoo, että TKI-toimijoiden mahdollisuuksia toimia muuttuneessa toimintaympäristössä tulee pyrkiä edistämään sekä EU:n että jäsenvaltioiden toimin. Talousvaliokunta pitää hyvänä Horisontti Eurooppa -ohjelmassa kansainväliseen tutkimusyhteistyöhön sovellettavaa lähestymistapaa "niin avointa kuin mahdollista ja niin suljettua kuin välttämätöntä".

Tavoitteiden toteutumisen kannalta on olennaista, että komission suositukset kattavat laajasti kaikki tutkimusta harjoittavat toimijat erottelematta esimerkiksi perustutkimusta ja soveltavaa tutkimusta. Valiokunta pitää valtioneuvoston tavoin tärkeänä, että komission toimenpidesuosituksukset ovat sellaisia, että myös pienemmillä jäsenmailla on riittävät resurssit niiden toteuttamiseen. Valiokunta korostaa vielä, että Suomen kaltaisessa pienessä maassa yritysten ja usein myös tutkimuksen kilpailukyvyyn perustana on muualla kehitetty teknologia ja innovaatiot sekä niiden hyödyntäminen. Tästä syystä on olennaista löytää oikea tasapaino tutkimuksen avoimuuden ja taloudellisen turvallisuuden välillä niin, että molemmat tavoitteet toteutuvat mahdollisimman optimaalisesti.

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

EU:n rahoitus kaksikäyttöpotentiaalia omaavaan tutkimukseen

Komission kaksikäyttötuotteita koskevalla keskustelualoitteella (valkoinen kirja) on käynnistetty julkinen kuuleminen EU:n tutkimus- ja kehitystuesta sellaisille teknologioille, joilla on kaksikäyttöpotentiaalia. Tavoitteena on selvittää vaihtoehtoja Euroopan teollisuuden siviili- ja puolustusalan teknologioiden integroimiseksi ja vuorovaikutuksen lisäämiseksi niiden välillä. Tätä pidetään tarpeellisenä, koska nykyisessä lainsäädäntökehityksessä tyypillisesti keskitytään toisensa poissulkeviin siviili- ja puolustussovelluksiin.

Kaksikäytöllä tarkoitetaan valkoisessa kirjassa ohjelmistoja ja teknologioita, joita voidaan käyttää sekä siviili- että sotilastarkoituksiin. Kansainvälisesti tai EU:n tasolla ei kuitenkaan ole olemassa tutkimus- ja kehitystoiminnassa yleisesti käytettävää kaksikäytön määritelmää. Talousvaliokunta pitää valtioneuvoston tavoin erittäin tärkeänä, että komissio pyrkii julkisen kuulemisen kautta selvittämään, millainen yhteinen kaksikäytön määritelmä parhaiten edistäisi esimerkiksi tutkimuksen siirrettävyyttä siviilialalta puolustusosalalle ja päinvastoin sekä yhteisiä investointeja keskeisten kumppaneiden kanssa.

Komission tavoitteena on löytää paras tapa hyödyntää Horisontti Eurooppa -puiteohjelman rahoitusta kaksikäyttöpotentiaalia omaaviin teknologioihin. Vaihtoehtoina ovat järjestelmän kehittäminen olemassa olevan rakenteen pohjalta, Horisontti Eurooppa -ohjelman mukaisen rahoituksen laajentaminen myös muihin kuin siviilitarkoituksiin tai kaksikäyttöteknologioihin keskittyvän uuden rahoitusvälineen luominen. Talousvaliokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja useissa asiantuntijalausunnoissa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan kaksikäyttöpotentiaali tulisi huomioida olemassa olevissa järjestelmissä osana nykyistä puiteohjelmaa ja synergioita vahvistamalla ilman, että luodaan uusia EU:n TKI-rakennetta monimutkaistavia mekanismeja tai EU:n sisäisten taikka NATO:n tukijärjestelmien kanssa päällekkäisiä järjestelmiä. Talousvaliokunta viittaa asiantuntijalausuntoihin ja pitää perusteltuna selvittää myös Euroopan investointipankin mahdollisuuksia osallistua jatkossa nykyistä laajemmin myös puolustusteollisuutta koskevan tutkimus- ja kehitystyön rahoittamiseen.

Valiokunnan näkemyksen mukaan uudistustyössä tulee huomioida tarkasteltavien teknologioiden koko elinkaari alkuvaiheen TKI-rahoituksesta myöhempiin kasvurahoituksen vaiheisiin saakka. Lisäksi tulee mahdollistaa myös pk-yritysten ja startup-yritysten osallistuminen kaksikäyttöteknologioiden kehittämiseen.

Talousvaliokunta korostaa vielä, että Suomella on paljon osaamista useissa kaksikäyttöpotentiaalia omaavissa teknologioissa, kuten langattomissa tietoverkoissa ja kvanttiteknologiassa, joihin sisältyy merkittävää taloudellista ja puolustusteollisuuteen liittyvää potentiaalia. Suomen talouden kasvun ja kilpailukyvyn näkökulmasta on erittäin tärkeää, että suomalaiset toimijat pystyvät tehokkaasti hyödyntämään näiden teknologioiden kehittämiseen EU:n keskeisiä rahoitusohjelmia, kuten Horisontti Eurooppa - ja Digitaalinen Eurooppa -ohjelmia.

Toimenpiteet EU:n jäsenvaltioiden vientivalvonnan tehostamiseksi

Viimeaikaisten geopoliittisten muutosten ja erityisesti Venäjän hyökkäyssodan seurauksena EU:n jäsenvaltioiden kansalliseen toimivaltaan kuuluvan vientivalvonnan merkitys on kasvanut

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

merkittävästi. Valvonnan piiriin kuuluvia tuotteita koskevia valvontaluetteloita laaditaan ja päivitetään valtioiden välisin sopimuksin vientivalvonnan kansainvälisissä järjestelyissä (kaksikäyttötuotteiden osalta Wassenar-järjestely), joista keskeisimmissä Venäjä on edelleen mukana. Muun muassa tästä syystä vientivalvonta ei komission mukaan enää toimi riittävän tehokkaasti muuttuneessa geopolitisessa tilanteessa. Tämä näkyy puutteina erityisesti EU:n Venäjään kohdistamien pakotteiden täytäntöönpanossa ja pakotteiden täytäntöönpanon valvonnassa.

Komissio ehdottaa vientivalvontaa koskevassa valkoisessa kirjassa toimenpiteitä, joiden tavoitteena on EU:n jäsenmaiden vientivalvonnan nykyistä parempi koordinointi. Lisäksi komissio ehdottaa erityisen korkean tason foorumin perustamista. Korkean tason foorumin toiminnan tavoitteena olisi pyrkiä keskusteluihin edistämään mahdollisimman yhdenmukaisen ja tehokkaan vientivalvonnan toteutumista EU:n piirissä. Vientivalvonnan tehokkuudesta ja toimivuudesta riippuu suurelta osin esimerkiksi se, miten EU:n määräämät Venäjää koskevat taloudelliset pakotteet toimivat käytännössä ja miten EU:n pakotepolitiikan tavoitteet ylipäätään toteutuvat.

Talousvaliokunta yhtyy valtioneuvoston näkemykseen, jonka mukaan vientivalvonta on tärkeä osa EU:n taloudellisen turvallisuuden agenda ja toteaa, että erityisesti kaksikäyttötuotteita koskevan vientivalvonnan merkitys on viime aikoina merkittävästi kasvanut. Valiokunta katsoo valtioneuvoston tavoin, että radikaalisti muuttuneessa kansainvälisessä tilanteessa tulee löytää toimivat kansalliset sekä EU:n ja kansainvälisen tason menettelyt vahvan vientivalvontakehikon ylläpitämiseksi. Lisäksi vientivalvontaan liittyvää yhteistyötä tulee tiivistää keskeisten kumppanimaiden, kuten Yhdysvaltojen, Japanin ja Etelä-Korean kanssa.

Valiokunta pitää myös erittäin tärkeänä meneillään olevaa kansallisen vientivalvontasääntelyn uudistustyötä, joka mahdollistaa jatkossa nykyistä kattavammin erityisesti aineettomien kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnan. Aineettomia kaksikäyttötuotteita ovat muun muassa tietokoneohjelmat ja teknologiat, joita voidaan hyödyntää sekä siviili- että puolustustarkoituksiin.

EU:n ulkopuolelle suuntautuvien investointien seuranta

Nykyään jäsenmaista EU:n ulkopuolelle suuntautuvia investointeja ei järjestelmällisesti seurata jäsenmaiden eikä EU:n tasolla. Komission ulospäin suuntautuvia investointeja koskevan aloitteen tavoitteena on laajentaa ja jäsentää tiedonkeruuta, jotta ulospäin suuntautuviin investointeihin mahdollisesti liittyviä riskejä voitaisiin tunnistaa ja niihin voitaisiin puuttua entistä tehokkaammin. Kerättyjen tietojen pohjalta laadittaisiin ensin jäsenvaltioiden kansalliset arviot ja niiden pohjalta EU:n yhteinen arvio siitä, onko riskejä havaittu ja tarvitaanko niitä varten uusia politiikkatoimia. Edellä kuvattu arviointiprosessi on tarkoitus saada valmiiksi syksyn 2025 aikana.

EU:n ulkopuolelle suuntautuvien investointien seurantaa koskevan komission aloitteen taustalla on huoli siitä, että tällaiset investoinnit tietyillä sensitiivisillä teknologioiden aloilla saattaisivat johtaa kriittisen teknologiaosaamisen valumiseen ei-toivotuille tahoille käytettäväksi sotilaallisten valmiuksien ja tiedusteluvalmiuksien kehittämiseen kansainvälistä turvallisuutta uhkaavalla tavalla.

Valtioneuvoston kannan mukaan Suomi pitää keskustelua ja tiedon lisäämistä ulospäin suuntautuvista investoinneista ja sensitiivisiin teknologiavuotoihin liittyvistä turvallisuusriskeistä sinän-

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

sä perusteltuna. Valtioneuvosto suhtautuu kuitenkin varauksellisesti ulospäin suuntautuvien investointien seurantajärjestelmän käyttöönottoon komission aloitteessa esitetyssä laajuudessa, koska se voisi merkittävästi lisätä kansainväliseen investointiympäristöön liittyviä epävarmuuksia ja heikentää sen ennustettavuutta. Talousvaliokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan ja korostaa, että ulospäin suuntautuvia investointeja koskevien toimenpiteiden tulisi olla mahdollisimman selkeitä ja kohdennettuja. Houkuttelevalla investointiympäristöllä on keskeinen merkitys jäsenmaiden ja niiden yritysten kilpailukyvyyn ja kestäväen talouskasvun perustana. Talousvaliokunta viittaa myös asiantuntijakuulemisessa esitettyyn arvioon, jonka mukaan ulospäin suuntautuvia investointeja koskevat toimenpiteet saattaisivat johtaa vastatoimiin, joiden vaikutukset on myös otettava huomioon. Tästä näkökulmasta on olennaisen tärkeää viestiä keskeisille kumppaneille EU:n taloudellisen turvallisuuden linjauksista sekä seurata tarkasti, millaisia toimia EU:n keskeiset kumppanimaat ja kilpailijat mahdollisesti suunnittelevat ja valmistelevat ulospäin suuntautuvien investointien osalta.

Lopuksi

Kesällä 2023 julkaistun EU:n taloudellisen turvallisuuden strategian mukaan EU:n taloudellisen turvallisuuden peruspilarit ovat EU:n kilpailukyvyyn edistäminen, riskeiltä suojautuminen ja kumppanuuksien rakentaminen. Nyt käsiteltävinä olevien komission aloitteiden tarkoituksena on konkretisoida ja täydentää näiden peruspilarien vahvistamiseksi käytettävissä olevaa keinovalikoimaa.

Komission aloitteet taloudellisen turvallisuuden vahvistamiseksi liittyvät yhtäältä EU:n omiin innovaatio- ja tutkimuspoliittisiin instrumentteihin ja toisaalta vientiä ja investointeja koskeviin rajoitteisiin. Talousvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että EU:n taloudellisen turvallisuuden varmistaminen edellyttää useiden eri politiikka-alueiden mukaisten ja lähtökohdiltaan hyvin erilaisten toimenpiteiden oikea-aikaista toteuttamista niin, että niistä muodostuu yhtenäinen ja taloudellisen turvallisuuden kaikkia kolmea osa-aluetta palveleva kokonaisuus. Valiokunta korostaa, että Suomen talouden ja kilpailukyvyyn näkökulmasta on olennaista, että EU:n taloudellista turvallisuutta vahvistavat toimenpiteet toteutetaan mahdollisimman markkinaehtoisesti sekä avoimen talouden ja globaalin vaihdannan edut huomioiden.

Valiokunta toteaa vielä, että kulloinkin vallitseva maailmanpoliittinen tilanne vaikuttaa olennaisesti siihen, millaisia toimenpiteitä taloudellisen turvallisuuden varmistamiseksi tarvitaan. Näin ollen taloudelliseen turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ja toimenpiteitä on seurattava jatkuvasti ja muuttuviin tilanteisiin on kyettävä reagoimaan riittävän nopeasti.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Talousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto TaVL 7/2024 vp

Helsingissä 4.4.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sakari Puisto ps
varapuheenjohtaja Ville Kaunisto kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Kaisa Garedeu ps
jäsen Lotta Hamari sd
jäsen Antti Kangas ps
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Katri Kulmuni kesk
jäsen Helena Marttila sd
jäsen Timo Mehtälä kesk
jäsen Matias Mäkynen sd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Oras Tynkkynen vihr
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Juha Viitala sd
varajäsen Teemu Kinnari kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johanna Rihto-Kekkonen